

BO'LAJAK MUTAXASSISLARNI INTELLEKTUAL FAOLIYATGA TAYYORLASHNING DIDAKTIK ASOSLARI

Pardaboyeva D.N.

Jizzax davlat pedagogika universiteti o'qituvchisi

Tayanch so'zlar: intellektual faoliyat, algoritmik bosqichlar, innovatsion faoliyat, motivlar, o'qituvchi, didaktika, bilim, aql, aqliy energiya, intellektual qobiliyat, ta'lim, tarbiya, mutaxassislar, qobiliyat, kasbiy faoliyat, innovatsion, mashg'ulot.

Ключевые слова: интеллектуальная деятельность, алгоритмические этапы, инновационная деятельность, мотивы, педагог, дидактика, знания, разум, умственная энергия, интеллектуальные способности, образование, воспитание, специалисты, способности, профессиональная деятельность, инновационный, обучение.

Key words: intellectual activity, algorithmic stages, innovative activity, motives, teacher, didactics, knowledge, mind, mental energy, intellectual ability, education, upbringing, experts, ability, professional activity, innovative, training .

Jahondagi oliy ta'lim o'quv-tarbiya jarayonini kreativ yondashuv asosida boshqarish asosida bo'lajak mutaxassislarning kasbiy-ijtimoiy tayyorgarligini rivojlantirish masalasi dolzarb vazifalardan biriga aylangan. Zamonaviy oliy ta'lim tizimini kreativ yondashuv asosida o'quv-tarbiya jarayonini boshqarish mexanizmlarini va ularni amaliyotga joriy etishning innovatsion tizimini yanada takomillashtirishni taqozo etmoqda. Shu jihatdan oliy ta'lim tizimida o'quv-tarbiya jarayonini kreativ yondashuv asosida boshqarishning innovatsion texnologiyalarini yaratish, yangi bilimlarni yaratuvchi zamonaviy pedagogik jarayonlar asosida raqobatbardosh mutaxassis kadrlarlarni tayyorlash imkoniyatlarini kengaytirish alohida ahamiyat kasb etadi. Mamlakatimizda oliy ta'lim tizimini modernizatsiyalash hamda rivojlangan mamlakatlar ta'lim standartlari talablariga har tomonlama javob beradigan raqobatbardosh, kreativ fikrlovchi mutaxassis kadrlarni tayyorlashga qaratilgan o'qitish jarayonini takomillashtirish dardkor. Oliy ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish, oliy ma'lumotli mutaxassislar tayyorlashning maqsadli yo'nalishlarini aniqlash, ayniqsa, oliy ta'lim tizimida o'quv tarbiya jarayonini sifatli tashkil etish dolzarb

hisoblanadi. Bo'lajak pedagog mutaxassislarni zamon talablari asosida aqliy, axloqiy, intellektual, estetik va jismoniy jihatdan komil inson sifatida tarbiyalash zarur. Jumladan, ta'lim tizimida qabul qilingan yangi tahrirdagi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun qabul qilinib, bulardan maqsad – ta'lim sohasini tubdan isloh qilishni, uni o'tmishdan qolgan zararli sarqitlardan to'la xolis etish, rivojlangan demokratik davlatlar darajasidagi yuksak ma'naviy va axloqiy talablarga javob beruvchi yuqori malakali kadrlar tayyorlashning milliy tizimini yaratishdir. Inson ahloqi aqlga, xulq va hatti-harakati esa ilm-fanni o'rganishga va ma'rifatga asoslangandagina ma'naviy kamolotga erishadi. Mutafakkir allomalarning fikricha, insonparvarlik g'oyalarining amalga oshishi, ma'naviy barkamollikka erishuv chuqur bilim olish va ma'rifatli bo'lishga bog'liq. Shuning uchun ham ular ilmlilikni umuminsoniy qadriyat darajasida ulug'laydilar, jamiyatning barcha a'zolarini ilm egallashga chaqiradilar, ilmning inson ma'naviy hayotda tutgan o'rnini yuqori baholaydilar. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabrdagi "O'zbekiston - 2030" strategiyasi to'g'risidagi PF-158-son Farmonida "Har bir insonga o'z salohiyatini ro'yobga chiqarishi uchun munosib sharoitlarni yaratish" masalasi ko'ndalang qo'yilgan bo'lib, unda yoshlarni oliy ta'lim bilan qamrab olish darajasini kamida 50 foizga yetkazish, umumiy o'rta ta'lim tashkilotlarini oliy ma'lumotli pedagog kadrlar bilan to'liq ta'minlash shuningdek, maktab o'quvchilarini xalqaro IT bozorida talab yuqori bo'lgan zamonaviy kasblarga o'rgatish hamda 40 millionga yaqin kitob fondini raqamlashtirishga alohida urg'u berilgan .

Ta'lim jarayonida o'quvchi-talablarning idroki va tasavvuriga, xotirasiga, ko'rish orqali tafakkuriga his-tuyg'usiga ta'sir ko'rsatib, voqea va obektlar haqida aniq ma'lumotga ega bo'lishga yordam beradigan ijodiy qobiliyatlarini mukammallashtiradi, bilim, ko'nikma, malakalarini rivojlantirib, ularda tadqiqotlik ehtiyojlarini shakllanishiga yordam beradigan didaktik qurol mavjud buni pedagogik fanlarni o'qitish metodikasi o'quv fanida, bularni o'qitishning didaktik vositalar majmui prinsipi deb yuritiladi. Darhaqiqat, "Didaktik vositalar majmui bu o'qish, o'qitish, tarbiyalashning ma'lum tartib muayyan yo'nalish va bir butunlikni tashkil etgan o'quv-tarbiya qurollarining yig'indisi, jamlanmasi degan manoni anglatadi". Ushbu prinsip didaktika fanida ko'rgazmalilik prinsipi deb yuritiladi va ular o'quv ma'lumotlarini bevosita idrok etish, eshitgan fikrlarini obrazlarda ko'rish, ularni ongli idrok etish uchun xizmat qiladi.

Demak, bunda bo'lajak o'qituvchilarni intellektual faoliyatga tayyorlash masalasi muhim ahamiyat kasb etadi. Bu bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashning asosiy omili hisoblanadi hamda ta'lim sifatining asosi bo'lib xizmat qiladi. Ko'rinib turibdiki, oliy ma'lumotli kadr tayyorlashda o'zaro uzviy bog'langan

ikki jarayon mavjudki, biri intellektual salohiyat, ikkinchisi esa intellektual faoliyat hisoblanadi. Shuning uchun ham bo'lajak o'qituvchilarni intellektual faoliyatga tayyorlashning nazariy asoslaridan foydalanish to'g'ri bo'ladi.

Ma'lumki, ta'lim jarayonini intellektuallashtirish qaralayotgan jarayon yoki hodisani o'rganishga nisbatan innovatsion yondashuv qilishni talab etadi. Bunday yondashuvlar manbalar to'g'risidagi ma'lumotlar, ularga mos axborotlar va bilimlar banki negizidagi ko'nikma va malakalarni shakllantirishning optimal variantlarini ishlab chiqishga imkoniyat yaratadi. Ular negizida shakllantiriladigan bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish o'ziga xos pedagogik tadqiqot hisoblanib, bo'lajak o'qituvchilarni intellektuallashtirilgan kasbiy faoliyatga tayyorlashda muhim didaktik asos bo'ladi. Ushbu sohada olib borilgan izlanishlar natijalarining ko'rsatishicha, rejalashtirilayotgan intellektuallashtirilgan bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishda innovatsion yondashuvlar talab qilinadi va ular ushbu jarayonlarni optimallashtirishga yordam beradi. Intellektual faoliyat insonning ratsional bilim qobiliyatidan foydalanishini aks ettiradi. Talabalarda intellektual - ijodiy qobiliyatni rivojlantirishda zamonaviy ta'lim texnologiyalariga bo'lgan ehtiyoj mavjudligi asoslovchi tajriba-sinovda o'z tasdig'ini topdi. Talabalarning intellektual salohiyati ularning ilmiy-tadqiqot faoliyati natijasi bo'lib, ijodiy qobiliyatlarni, ta'lim va kasbiy tayyorgarlikni, yangilik, o'ziga xoslik va o'ziga xoslik bo'lgan intellektual mahsulotlarni yaratish zarurligini o'z ichiga oladi. Ma'lumki, ta'lim jarayonini intellektuallashtirish qaralayotgan jarayon yoki hodisani o'rganishga nisbatan innovatsion yondashuv qilishni talab etadi. Bunday yondashuvlar manbalar to'g'risidagi ma'lumotlar, ularga mos axborotlar va bilimlar banki negizidagi ko'nikma va malakalarni shakllantirishning optimal variantlarini ishlab chiqishga imkoniyat yaratadi. Ular negizida shakllantiriladigan bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish o'ziga xos pedagogik tadqiqot hisoblanib, bo'lajak o'qituvchilarni intellektuallashtirilgan kasbiy faoliyatga tayyorlashda muhim didaktik asos bo'ladi. Ushbu sohada olib borilgan izlanishlar natijalarining ko'rsatishicha, rejalashtirilayotgan intellektuallashtirilgan bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishda innovatsion yondashuvlar talab qilinadi va ular ushbu jarayonlarni optimallashtirishga yordam beradi. Intellektual faoliyat - insonning fan, texnologiya, adabiyot, badiiy va badiiy dizayn sohasidagi aqliy (aqliy, ma'naviy, ijodiy) faoliyati. Intellektual faoliyat insonning ong orqali aniqlanishi mumkin bo'lgan bilim qobiliyatidan foydalanishini aks ettiradi. C.Spearman aql-idrokning omil-analitik nazariyasini ishlab chiqdi. U "umumiy omil" ni ajratib turadi, unga ko'ra intellekt "aqliy energiya"ning bir turi sifatida qabul qilinadi, uning darajasi har qanday xarakterdagi test topshiriqlarini muvaffaqiyatli bajarilishini belgilaydi.

Endi “intellektual faoliyat” tushunchasini ochishga harakat qilaylik. Ko‘pgina mualliflar odatda ishlab chiqarish, xizmat ko‘rsatish va intellektual deb ataladigan uchta faoliyat turini ajratib ko‘rsatishadi. Ularning orasidagi farqlarni tahlil qilib, ular intellektual faoliyat o‘ziga xos xususiyatlarga ega (ma’lumot bilan ishlashga e’tibor berish, insonning intellektual qobiliyatlaridan foydalanish, malakalar) va quyidagi ta’riflarga javob berishini ta’kidlaydilar: intellektual faoliyat - bu iqtisodiy faoliyatning har qanday sohasida, shaxsning intellektual qobiliyatlari yordamida amalga oshiriladigan va axborot bilan ishlashga qaratilgan mehnat faoliyati turi. Inson aqli - bu juda ko‘p qirrali miqdor. Bu insonning ijtimoiy foydali tomonini ham, uning individual xususiyatlarini ham belgilaydi, ongning asosiy namoyon bo‘lishi bo‘lib xizmat qiladi. Hayot davomida ruhiy holat va intellektual qobiliyat bevosita ikkita omilga bog‘liq: ta’lim va kasbiy malaka darajasi. Yoshlikda inson olgan bilim darajasi qanchalik yuqori bo‘lsa, qarilikda shunchalik yaxshi aql saqlanib qoladi. Yosh yillarda olingan yuqori kasbiy tayyorgarlikka ega bo‘lgan odamlar o‘zlarining bilimlarini doimiy ravishda balog‘at yoshiga etmoqdalar, ya’ni butun umri davomida intellektual mashg‘ulotlar bilan shug‘ullanadi. Agar inson intellektual ish bilan shug‘ullanadigan bo‘lsa, u butun umri davomida o‘qiydi, o‘zini takomillashtirishga intiladi. Intellektual faoliyat natijalari insoniyatning eng qimmatli mahsulotlaridir, ular mamlakatlar va ularda yashaydigan xalqlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining asosi hisoblanadi.

Xulosa. Pedagogik mukammallik va didaktik madaniyat o‘qituvchilar tayyorlashning strategik ustunligi hisoblanadi. Shu bois bo‘lajak o‘qituvchilarida zarur pedagogik fazilatlarni shakllantirish va rivojlantirish bo‘yicha tizimli maxsus ish olib borish zarur. Xulosa o‘rnida shuni aytish mumkinki, bo‘lajak o‘qituvchilarining didaktik madaniyati uning shaxsiyatining ajralmas sifati bo‘lib, u didaktik va kasbiy bilimlar uyg‘unligida kasbiy faoliyatning qadriyat yo‘nalishlarini shakllantirishga, didaktik madaniyat, ko‘nikmalar va malakalarini doimiy ravishda takomillashtirishga qaratilganligini har tomonlama belgilaydi. Har bir o‘qituvchi va talaba jamiyatning didaktik madaniyatini ishlab chiqaradi va shu bilan birga o‘z pedagogik amaliyotida pedagogik ishning usullari, shakllari, ularning yig‘indisi tarbiyaviy vazifalarni hal qilishni ta’minlaydi.

Adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023 yil 11-sentyabrdagi PF-158-son “O‘zbekiston–2030 strategiyasi” to‘g‘ridagi Farmoni. Qonunchilik ma’lumotlari milliy baz
2. Tolipov O‘.Q. Oliy pedagogik ta’lim tizimida umummehnat va kasbiy ko‘nikma hamda malakalarni rivojlantirishning pedagogik texnologiyalari / Monografiya. – T.: Fan, 2004. – 173 b
3. Maxamatova, F. (2021). Bo‘lajak o‘qituvchilarning kreativ sifatlarini rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании.

4. Maxamatova, F. (2021). Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini shakllantirish masalalari. Журнал Педагогики и психологии в современном аси.

РЕЗЮМЕ

Ushbu maqolada bo'lajak mutaxassislarning intellektual faoliyatga tayyorlash masalalari haqida ma'lumotlar va shuningdek bu borada amalga oshirilishi kerak bo'lgan ishlarda bo'lajak mutaxassislarni intellektual faoliyatga tayyorlashning didaktik asoslari ochib berilgan. Ushbu maqolada kelajakdagi mutaxassislarning ijodiy qobiliyatlari va intellectual salohiyatlarini rivojlantirishni ta'kidlaydi.

РЕЗЮМЕ

В данной статье представлена информация по вопросам подготовки будущих специалистов к интеллектуальной деятельности, а также дидактические основы подготовки будущих специалистов к интеллектуальной деятельности в работе, которая должна проводиться в этой связи. В данной статье делается акцент на развитии творческих способностей. и интеллектуальный потенциал будущих специалистов.

SUMMARY

This article provides information on the issues of preparing future specialists for intellectual activity, as well as the didactic basis of preparing future specialists for intellectual activity in the work that should be carried out in this regard. This article emphasizes the development of creative abilities and intellectual potential of future specialists.